

Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston lausunto saamelaiskäräjälain muutosta valmistellun toimikunnan mietinnöstä

Viite: VN/5875/2019

Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto kiittää mahdollisuudesta lausua saamelaiskäräjälain toimikunnan mietinnöstä. Nuorisoneuvosto tarkastelee esitystä saamelaisten oikeuksien näkökulmasta, mutta erityisesti saamelaisnuorten oikeuksien toteutumisen sekä kielten, elinkeinojen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen näkökulmasta.

Saamelaiskäräjälain yksi tärkeimmistä tehtävistä on turvata saamelaisnuorten mahdollisuudet kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä turvata heidän mahdollisuutensa tulevaisuuteen kulttuurin parissa. Nuorisoneuvosto korostaa, että ennen kaikkea nuoret tulevat elämään nyt tehtävien poliittisten päätösten ja niiden vaikutuksen parissa. Me nuoret emme ole vain tulevaisuus, mutta olemme myös nyt. On siis todella tärkeää aidosti kuulla saamelaisnuoria heidän näkemyksistään oman tulevaisuutensa rakentamisesta.

Nuorisoneuvosto näkee, että uudistus on tarpeellinen ja odotettu. Saamelaisnuorten näkökulmasta on tärkeää, että saamelaisten äänen kuuluminen suomalaisessa yhteiskunnassa voidaan varmistaa tulevaisuudessa. Lakiehdotuksen hyväksyminen veisi asioita oikeaan suuntaan. Ehdotuksen myötä on mahdollista kehittää saamelaisten itsehallinto-oikeutta ja oikeutta ryhmäidentifikaatioon sekä täyttää osittain Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja velvoitteet (1 ja 2).

1 luku Yleiset säännökset (pois lukien 3 §)

1 § Lain tarkoitus

Nuorisoneuvosto näkee tärkeänä, että lain tarkoituksessa mainitaan alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen saamelaiskäräjien toiminnassa ja tehtävissä sekä saamelaiskäräjien valintaan liittyen. Nuorisoneuvosto näkee, että alkuperäiskansa aseman huomioiminen saamelaiskäräjälaiassa tukee myös pohjoismaisen saamelaissopimuksen ratifiointia.

2 § Valtion taloudellinen vastuu

Nuorisoneuvosto painottaa valtion vastuuta, jotta alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi varataan riittävät resurssit kuten lakiesitykseen on kirjattu. Nuorisoneuvosto odottaa lakiuudistuksen yhteydessä, että Suomen valtio lisää Saamelaiskäräjien lakisäätteisten tehtävien lisääntyessä myös resursseja. Nuorisoneuvosto haluaa huomauttaa, että jo nykyisten tehtävien hoitoon Saamelaiskäräjien resurssit ovat monin paikoin riittämättömät.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Nuorisoneuvosto pitää kannatettavana muutoksena, ettei pykälässä määritellä saamelaista, vaan siinä määritellään oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon eli oikeutta äänestää ja asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa.

Saamelaisten oikeuksiin alkuperäiskansana kuuluu ryhmäidentifikaatio, jonka toteutumista tämä esitys tukee. Alkuperäisessä laissa ja ehdotuksessa henkilöllä on oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon pitäessään itseään saamelaisena täyttäessään tietyt kriteerit. Nuorisoneuvosto korostaa ryhmäidentifikaation merkitystä vaaliluetteloa laadittaessa.

Nuorisoneuvosto kannattaa ehdotusta siitä, että kielikriteeriä laajennetaan neljanteen polveen. Näin voidaan turvata kielen menettäneiden saamelaislasten ja -nuorten oikeuden vaikuttaa oman yhteisönsä asioihin ja tuntee yhteenkuuluvuutta. Lisäksi nuorisoneuvosto haluaa tuoda esille sen, että kielikriteerin ulottaminen neljanteen polveen vastaa parafoituun pohjoismaiseen saamelais sopimukseen ja sen sisältämiin yhteispohjoismaisiin kriteereihin äänestysluputuksen laatimisessa.

2) Ns. lappalaiskriteeri

Nuorisoneuvosto pitää tärkeänä, että niin sanotun lappalaispykälän (3 § 2) poistamisesta esitetään. Esitys tukee saamelaisten itsehallinto-oikeuden toteutumista. Nykyisellään laki mahdollistaa saamelaisyhteisön tunnistamattomien henkilöiden pääsyn vaaliluetteloon. Tämä heikentää saamelaisten itsehallinto-oikeutta ja voi samalla myös lisätä saamelaisten epäluottamusta Suomen valtioon ja jopa omaan poliittiseen elimeensä, Saamelaiskäräjiin. Tämä voi vaikuttaa myös saamelaisnuorten äänestysaktiivisuuteen, yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä osallisuuteen oman kansansa asioihin.

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät (5–8 §)

5 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Lakiesityksen mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Muissa asioissa saamelaiskäräjät edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. Saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi saamelaiskäräjät osallistuu neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen mukaisesti 9 §:ssä tarkoitettujen asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta. Nuorisoneuvosto toteaa, että lakiehdotus vahvistaa Saamelaiskäräjien toimivaltaa ja itsehallintoa.

Nuorisoneuvoston näkemyksen mukaan nämä lakiesitykseen kirjatut saamelaiskäräjien toimivaltaan kuuluvat tehtävät ovat olleet jo käytännössä ja pääosin saamelaiskäräjien toimintaa, mutta ei toimivaltaa lakisääteisesti. Tämän vuoksi esitys on erittäin kannatettava.

Lakiesitykseen on kirjattu, että saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Nuorisoneuvosto näkee tämän kirjauksen erittäin positiivisena saamenkielisen ja kielen opetuksen turvaamiseksi. Saamelaisnuorten näkökulmasta opetuksen kehittäminen on erityisen tärkeää. Nuorisoneuvosto näkee, että tämän kirjaaminen lakiin vahvistaa saamen opetusta sekä mahdollistaa resurssointia ja toiminnan kohdistamista.

7 § Kertomus

Nuorisoneuvosto kannattaa ehdotusta, että kertomus laaditaan eduskunnalle ja sitä että se voi sisältää ehdotuksia saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Kertomuksen ja ehdotusten laatiminen eduskunnalle vahvistaa itsemääräämisoikeutta ja turvaa asioiden saattamista eduskunnan tietoon. Tämä antaa paremmat lähtökohdat saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi ja kehittämiseksi. Ehdotus vahvistaa myös saamelaisnuorten asemaa Saamelaiskäräjillä ja Suomessa. Ehdotuksen myötä saamelaisnuorten näkökulmat ja tarpeet pystytään saattamaan paremmin päättäjien tietoon.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite

Nuorisoneuvosto näkee tärkeäksi, että yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteen määritelmää on tarkennettu lakiesityksessä. Tämä antaa kaikille yhteistoiminnan osapuolille paremmat lähtökohdat yhteistyöhön ja yhteisymmärryksen saavuttamiseen. Nuorisoneuvosto kannattaa sitä, että neuvotteluvelvoitteen alaisiksi kuuluvia toimialoja ehdotetaan muutettavan kuudesta yhdeksään. Nuorisoneuvosto iloitsee erityisesti ilmastonmuutosta käsittelevien toimien ja saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kehittämisen lisäämisestä saamelaiskäräjien toimialaan, sillä ne ovat saamelaisnuorten tulevaisuuden kannalta suuria ja tärkeitä kysymyksiä.

Nuorisoneuvosto kokee positiiviseksi myös sen, että lakiin ehdotetaan lisäksi velvoitetta neuvotella saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka asemaan tai oikeuksiin vaikuttavista toimenpiteistä myös saamelaisalueen ulkopuolella. Nuorisoneuvosto näkee tällä olevan suuria vaikutuksia kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisnuorten oikeuksien toteutumiseen sekä heidän kielellisen- ja kulttuurisenidentiteettinsä vahvistumiseen.

Nuorisoneuvosto ilmaisee kuitenkin huolensa, ettei Saamelaiskäräjille olla edelleenkaan turvaamassa alkuperäiskansa saamelaisille kuuluvaa oikeutta kieltäytyä saamelaisalueelle suunnatuista tai saamen kielille, elinkeinoille, kulttuurille ja saamelaisten oikeuksille haitallisista toimenpiteistä.

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

Lakiesitykseen on kirjattu, että viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa toimenpiteellään aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuria. Tässä yhteydessä nuorisoneuvosto haluaa nostaa esille tarkentavan kysymyksen siitä, miten määritellään vähäistä suurempi haitta saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuria.

Lakiesityksen mukaan toimenpiteiden mahdollisten haittavaikutusten tunnistamiseksi viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on arvioitava toimenpiteen vaikutuksia saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan. Arvioinnissa on otettava huomioon eri viranomaisten toiminnan ja eri aikoina tehtyjen toimenpiteiden yhteisvaikutukset. Nuorisoneuvosto tuo myös esille kysymyksen siitä, miten viranomaiset ja muita julkisia hallintotehtäviä hoitavat pystyvät määrittelemään, mikä on saamelaisten perusoikeuksien kannalta välttämätöntä? Nuorisoneuvosto haluaa korostaa tämän pykälän kohdalla yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.

9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

Nuorisoneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotuksen myötä Saamelaiskäräjillä olisi oikeus saada ilmoitus 9 §:ssä tarkoitetuissa asioissa mahdollisimman pian sekä kirjallinen selvitys asiasta. Lisäksi on tärkeää, että Saamelaiskäräjille tulee varata kohtuullinen aika neuvotteluihin valmistautumisiin. Nuorisoneuvosto näkee tämän erittäin tarpeelliseksi, jotta on mahdollista kuulla yleisesti myös saamelaisnuorten tai nuorisoneuvoston näkemyksiä ja tarvittaessa osallistaa Saamelaiskäräjien lautakunnan jäseniä neuvotteluihin valmistautumiseen

tai neuvotteluihin. On myös tärkeää, että laissa huomioidaan aito mahdollisuus vaikuttaa asiaan ennen asian ratkaisemista. Tämä vahvistaa myös saamelaisnuorten mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihinsa ja tulla kuulluksi eri toimien yhteydessä.

3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

10 § Kokoonpano ja toimikausi

Nuorisoneuvosto näkee positiivisena, että lakia esitetään muutettavaksi siten, että entisen Sodankylän kunnan sijaan Saamelaiskäräjille tulee valita vähintään kolme jäsentä ja yksi varajäsen Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Vuotson alue on poikkeuksellinen saamelaisalueella, sillä kunta, jonka alueella se sijaitsee, ei kuulu saamelaisalueeseen.

Lapin paliskunnan alue, eli Vuotso on myös yksi alueista, jolla voisi olla hankalaa saada edustajaa saamelaiskäräjille, mikäli alueelliset kiintiöt eivät olisi käytössä. Muutoksella pystytään turvaamaan Vuotson alueella asuvien saamelaisten edustus Saamelaiskäräjillä, mutta myös turvataan paremmin heidän oikeutensa Sodankylän kunnassa. Samalla tuetaan Lapin paliskunnan alueella asuvien saamelaisnuorten osallisuutta omiin asioihinsa.

11 § Saamelaiskäräjien puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja

Nuorisoneuvosto näkee tärkeänä, että lakiin ehdotetaan lisättäväksi varapuheenjohtajien toimivan päätoimisesti. Muutoksen avulla Saamelaiskäräjien on mahdollista seurata paremmin saamelaisten oikeuksien toteutumista, mutta toisaalta myös suurta työmäärää on mahdollista jakaa puheenjohtajiston kesken.

Tämä muutos osaltaan vahvistaa myös nuorisoneuvoston asemaa Saamelaiskäräjillä yhtenä sen lautakunnista, sillä nuorisoasioista vastaava puheenjohtajan tai varapuheenjohtaja pystyy paremmin välittämään tietoa nuorisoneuvostolle ja toimia tukena sen toiminnassa. Nuorisoneuvosto korostaa myös, että puheenjohtajiston päätoiminen toiminta tulee huomioida Saamelaiskäräjille osoitetuissa resursseissa.

13 § Saamelaiskäräjien hallitus

Nuorisoneuvosto näkee positiivisena, että Saamelaiskäräjien hallitukseen esitetään valittavaksi viisi jäsentä ja kaksi varajäsentä, entisen neljän sijaan. Tämä turvaa osaltaan päätöksenteon toteutumista tilanteessa, jossa varsinainen jäsen on estynyt kokoukseen. Tämä myös vahvistaa eri puolella asuvien saamelaisnuorten osallisuutta.

Päätöksenteon jatkuvuutta turvaa osaltaan myös ehdotus, että hallitus jatkaa tehtävässään, kunnes uusi hallitus on vaalien jälkeen valittu. Tehtävän jatkumisella voidaan myös varmistaa, ettei uudelle hallitukselle keräänty liian suurta työtaakkaa ja asioiden valmisteluun ja käsittelyyn ei tule taukoa. Tämä muutos tukee myös nuorisoneuvoston toimintaa.

17 a § Kokoukseen osallistuminen teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen

Pykälään 17 a on ehdotettu mahdollisuus osallistua kokoukseen tietoteknistä tiedonvälitystapaa käyttäen. Ehdotus tukee Saamelaiskäräjien demokratiaa ja esteetöntä osallistumista kokouksiin. Yli 70 prosenttia saamelaislapsista ja -nuorista asuu kotiseutualueen ulkopuolella. Tämä näkyy myös nuorisoneuvoston toiminnassa, sillä nuorisoneuvoston jäseniä asuu maantieteellisesti laajalla alueella. Näin ollen ehdotus tukee myös nuorisoneuvoston jäsenten osallistumista kokouksiin ja mahdollistaa tarpeen vaatiessa osallistumisen ilman pitkä matkustusta.

17 b § Aloiteoikeus

Nuorisoneuvosto näkee tärkeänä, että lakiin ehdotetaan lisättäväksi saamelaiskäräjälaissa äänioikeutetun saamelaisen oikeus tehdä saamelaiskäräjille aloite saamelaiskäräjien tehtäviin kuuluvassa asiassa. Saamelaiskäräjillä uusi kansalaisen vaikuttamismuoto vahvistaisi saamelaisten mahdollisuutta demokratiaan ja yhteisölliseen vaikuttamiseen. Ehdotus lisää avointa päätöksentekoa ja lisää myös yksittäisen saamelaisnuoren vaikuttamismahdollisuuksia. Nuorisoneuvosto kokee ehdotuksen hyväksi erityisesti saamelaisnuorten näkökulmasta, jotta he voivat yhdenvertaisesti tuoda näkemyksiään ja esityksiään oman poliittisen elimensä päätöksentekoon.

4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

Saamelaiskäräjien vaaleja koskevia säännöksiä ehdotetaan tarkistettavaksi äänestämisen helpottamiseksi ja sujuvoittamiseksi. Vaalit toimitettaisiin edelleen postin välityksellä tai toimittamalla vaaliiasiakirjat vaalilautakunnan ilmoittamaan paikkaan, joka voisi olla esimerkiksi eri paikkakunnilla kiertävä vaalibussi. Vaaliiasiakirjat voisi toimittaa itse tai valtuuttaa toisen henkilön palauttamaan ne. Jatkossa järjestettäisiin aina myös vaalipäivän äänestys jokaisessa saamelaisalueen kunnassa, jossa olisi vähintään yksi äänestyspaikka. Nämä kaikki edellä mainitut uudistukset ovat saamelaisnuorten näkökulmasta kannatettavia ja helpottavat nuorten äänestämistä vaaleissa ja sujuvoittavat vaalien toimittamista.

20 § Vaalilautakunta

Nuorisoneuvosto pitää kannatettavana vaalilautakunnan laajentamista niin, että lautakunnassa tulee olla myös saamen kielilaissa tarkoitettujen saamen kielten asiantuntemus. Tämä vahvistaa lautakunnan roolia asiantuntijana sekä vahvistaa osaltaan saamelaisnuorten asemaa vaaliluetteloon hakeutumisessa.

26 § Oikaisuvaatimus vaaliluetteloä koskevasta päätöksestä

Nuorisoneuvosto näkee positiivisena, että Saamelaiskäräjien hallituksen roolia muutoksenhakuprosessissa esitetään poistettavaksi. Tämä vahvistaa lautakunnan roolia asiantuntijana ja eriyttää poliittista päätöksentekoa vaalilautakunnan toiminnasta. Ehdotus lisää vaalilautakunnan työskentelyn avoimuutta ja näin voidaan muun muassa ehkäistä saamelaisiin kohdistuvaa vihapuhetta koskien muutoksenhakua.

28 § Vaalitoimitus

Nuorisoneuvosto näkee positiivisena, että äänestystä ehdotetaan helpotettavaksi pidentämällä äänestysaikaa neljästä viikosta kuuteen viikkoon sekä mahdollisuudella toimittaa äänestyslippu muutoin kuin postilla vaalilautakunnan ilmoittamaan paikkaan ja järjestämällä äänestys kotiseutualueella myös vaalipäivän äänestyksessä.

Nuorisoneuvosto näkee äänestyksen helpottamisella olevan positiivisia vaikutuksia saamelaisnuorten äänestysaktiivisuuteen. Mahdollisuudella toimittaa äänestyslippu muutoin kuin postilla vaalilautakunnan ilmoittamaan paikkaan, mahdollistetaan esimerkiksi vaalibussin käyttö. Liikkuva äänestyspaikka turvaa pitkillä välimatkoilla asuvien oikeuden käyttää äänioikeutensa.

31 § Äänestäminen toimittamalla lähetekuori vaalilautakunnalle muutoin kuin postitse

Nuorisoneuvosto näkee, että mahdollistamalla vaaliiasiakirjojen toimittamisen valtuutetun henkilön kautta, voidaan vaikuttaa positiivisesti saamelaisnuorten äänestysaktiivisuuteen.

5 luku Muutoksenhaku vaaliluetteloä koskevissa asioissa

41 § Muutoksenhakulautakunnan tehtävä ja toimivalta

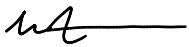
Saamelaiskäräjälakiin esitetään muutoksenhakulautakuntaa, joka toimii ensimmäisenä muutoksenhakuasteena saamelaiskäräjien saamelaiskäräjistä annetun lain 26 §:n mukaisissa vaaliluetteloontamista ja siitä poistamista koskevissa asioissa. Nuorisoneuvosto näkee saamelaiskäräjien yhteydessä toimivan itsenäisen ja riippumattoman toimielimen yhtenä tärkeänä askeleena saamelaisten itsehallinto-oikeuden toteuttamiseksi.

Vaikka monet tehdyt ehdotukset muutoksenhakulautakuntaan liittyen ovat kannatettavia, on nuorisoneuvosto huolissaan korkeimman hallinto-oikeuden roolin säilyttämisenä valitusprosessissa. Nuorisoneuvosto näkee tärkeänä, että korkeimman hallinto-oikeuden roolia on selkeytetty, mutta näkee sen roolin säilyttämisen saamelaisten itsehallinto-oikeutta heikentävänä.

41 b § Puheenjohtajat ja muun jäsenen kelpoisuus ja nimittäminen

Saamelaiskäräjien ehdotuksesta asetettava muutoksenhakulautakunta turvaa osittain saamelaisten itsehallinto-oikeutta ja näin ollen turvaa myös saamelaisnuorten oikeuksia. Nuorisoneuvosto pitää äärimäisen tärkeänä, että valtioneuvosto asettaa lautakunnan nimenomaan Saamelaiskäräjien ehdotuksesta. On myös hyvä, että säädetään siitä, ettei saamelaiskäräjien, vaalilautakunnan jäsen tai varajäsen tai saamelaiskäräjien palveluksessa oleva henkilö voi kuulua muutoksenhakulautakuntaan.

Merk.

Maria Mäkinen
varapuheenjohtaja

Elli-Marja Hetta
Nuorisosihteeri

Lausunto on käsitelty ja hyväksytty nuorisoneuvoston kokouksessa 9.6.2021. Saamelaiskäräjien hallitus on merkinnyt lausunnon tiedoksi kokouksessaan 24.6.2021 ja valtuuttanut nuorisoneuvoston toimittamaan lausunnon Oikeusministeriöön.

1. YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisu KHO:n päätöksistä vuoden 2015 saamelaiskäräjävaalienvaaliluettelosta, 1.2.2019
2. YK:n ihmisoikeuskomitean päätös ottaa täytäntöönpanon nopeutettuun seurantaan saamelaisten oikeuksia koskevat suositukset, 1.4.2021